

zag ik bij twee soorten, die in de palmenkas ondergebracht waren iets vreemds. De bladrand is voorzien van scherpe tanden en nu wezen deze aan de onderste helft van het lange blad aan weerszijden naar den voet en aan de bovenste naar de top. Bij zulke dingen begint een mensch weer te vragen: waardoor? Vroeger was het altijd: waarvoor? maar dat mag niet meer, is ook niet logisch en toch doe je het vaak onbewust.

Beter dan *Amorphophallus* rieken sommige *Acacia*'s, de echte dan, met gele bloemtrossen, niet de *Robinia*, die we gewoonlijk *Acacia* noemen en ook wel lekker ruikt.

Cactussen zijn er bij de vleet, lange en dunne korte en dikke, met eironde, platte stengeldeelen, die onderling loodrecht op elkaar staan en andere weer zoo grillig, dat je niet zeggen kunt hoe ze eigenlijk zijn. Doordat de cactus zoo'n idee van dorheid over zich heeft, verrast ons de groote helder roode bloem een beetje, men verwacht zoo'n mooie bloem niet aan een woestijnplant.

In het voorjaar staan hier prachtige *Camellia*'s in bloei, 's zomers staan ze buiten in het Choripetalen perk, evenals de *Papilionaceeën* bijna alle de kas uit zijn, 's zomers hebben ze geen beschutting nodig.

Langs de *Rosaceeën*, waar mooie *Spiraea* en *Geum* staan, komen we bij de *Victoriakas*. Van de twee deuren mag er slechts één tegelijk open, anders zou het te koud worden of tochten. Wie slecht tegen de warmte kan, moet hier niet lang blijven, langer dan een kwartier houd ik het er zelden uit. Niet alleen de hooge temperatuur maakt het benauwd, maar de lucht is bovendien verzadigd met waterdamp, een fototoestel, dat pas buiten een poosje in de zon gestaan heeft, beslaat terstond. Als de zon niet schijnt is het er zelden ver boven de 90° F., maar bij felle zon, zoo tegen 12 uur of iets later is het vaak 100—102° (99½° F. = bloedwarmte), verleden jaar moet het zelfs enkele uren 120° geweest zijn. Menigeen heb ik hooren vragen: zou het in Indië nu ook zoo warm zijn? Dat zal wel niet en in geen geval kan het er zóó vochtig benauwd zijn.

Rechts van de ingang staan eenige exemplaren van *Caladium hybridum*, een *Araceae*, met mooi rood tot bijna wit varieerend in de bladen, terwijl alleen de nerven een smal groen zoompje hebben. Jammer, dat de fotografie het fijn doorschijnende van zoo'n jong blad niet weer kan geven.

In het groote bassin vlak vooraan staan *Thalia dealbata* en *Pontederia montevidensis*, het broertje van de *Pontederia crassipes* (= dikvoelig) zoo genoemd naar de gezwollen voet van de bladsteel. Die opzwellings is bijna hol en gevuld met lucht, zóó goed in afzonderlijke cellen besloten, dat men ze met de luchtpomp niet dan na uren geheel kan verwijderen. Een wondje in de opperhuid is daar-

door nog niet schadelijk, het water dringt toch niet binnen. *Pontederia crassipes*, die in de kas zelden bloeit, staat niet in het groote bassin, doch in een kleiner langs de kant. Dit is nu de gevreesde waterhyacinth, die met zijn bladrossetten geheele rivieren onbevaarbaar maakt, zelfs voor de grootste stoomschepen. *Pontederia montevidensis* bloeit in de kas jaarlijks, drijft niet, is veel hooger en heeft een lange lichtviolet bloemtros.

In de opgezwollen bladsteel komt met *Pontederia crassipes* *Trapa* natans overeen, die aan de andere zijde in een zijbassintje staat. Van een groot exemplaar is de stengel meer dan 1½ meter lang. Aardig is dat de blaadjes door hun ruitvorm zich naar elkaar kunnen schikken, nooit zal de een over de ander heen gaan, al zijn ze ook talrijk; altijd zullen ze dan de ruitjes in elkaar passen en zodoende niet meer ruimte ieder voor zich innemen dan strikt noodig is. Waardoor kan de plant dat? Misschien wil iemand dit op de menschen toepassen, zooals ik al heb hooren doen, „wij moesten een voorbeeld aan die inschikkelijkheid nemen.“ Mag ik dan even opmerken, dat men hier te doen heeft met één individu en dat, al was dit niet zoo, de plant wel inschikkelijk moet wezen volgens de een of andere onbekende wet.

J. A. HONING.

(Wordt vervolgd).

VETTEN.

Den titel van dit opstel lezende, denkt ge een verhandeling te krijgen over verschillende vetsoorten en verwondert u er over een dergelijk onderwerp in „De Levende Natuur“ aan te treffen. Maar u vermoeden is onjuist. Wat ge als meervoudig substantief denkt is hier werkwoord. Wellicht, lat nu nog koefet, schapenvet, varkensvet en allerlei andere vetten in uw geest blijven zweven en dat ge aanneemt, dat de bewerking bedoeld zal zijn, die vet zoo al kan ondergaan. — Mis.

Vetten als werkwoord wordt — zoover ik weet — maar in een paar plaatsen van Nederland gebruikt, omdat de arbeid, dien het bedoelt, slechts in die enkele plaatsen wordt verricht. En wat is dan vetten?

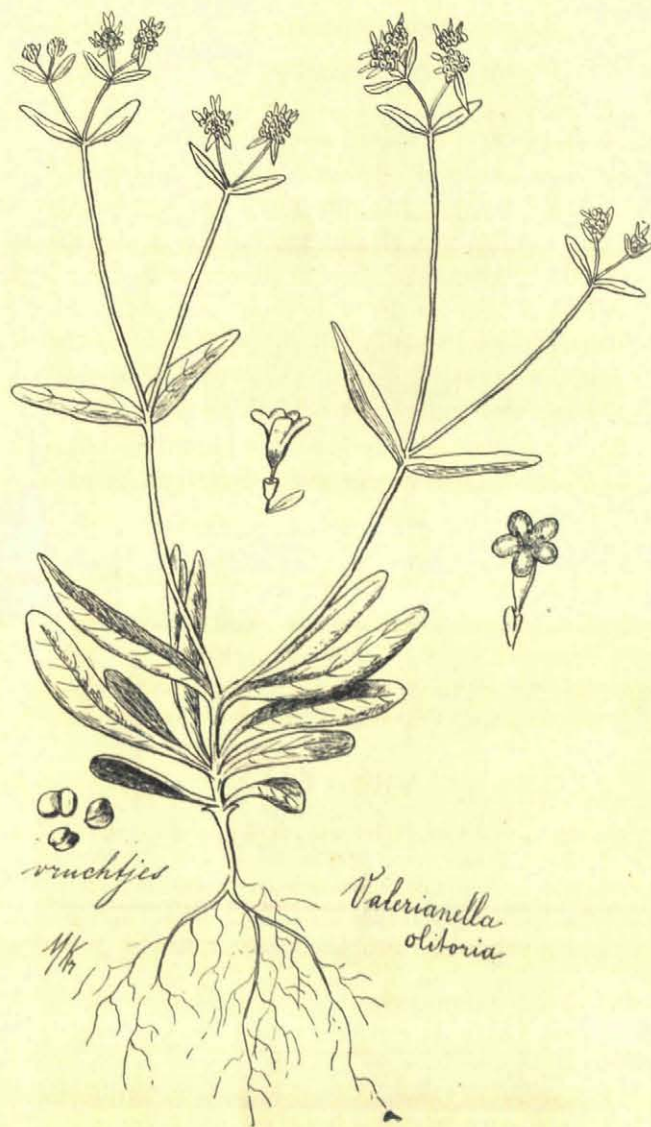
Vetten is niets anders dan het oogsten der vruchtjes van een eenvoudig plantje, dat haast ieder kent, nl. veldsla. — *Valerianella olitoria*. (Zie de afbeelding.)

Men vindt het zoo ongeveer door heel ons land, getuige de vele namen, die Heukels geeft: Veldsla, Langoorde Veldsla, Veldkrop, Witmoes, Kleeroogen, Sprinthaankruid, Korensla, Vet, Vettik, Vette koes, Walsla. Men noemt het ook Vetzaad.

„Algemeen, op bouwland, langs wegen, tusschen het gras.“ In een werk van Oudemans las ik „In sommige streken van ons vaderland, zooals de prov. Utrecht en de Neder-Betuwe wordt zij uit de bouwlanden of langs dijken uit het wild opgezameld en daarna te koop aangeboden.“

Men zou er kunnen bijvoegen, ook gekweekt hier en daar om de smakelijke groente, die vroeg in 't voorjaar als salade wordt gegeten en in eenige plaatsen van ons land opzettelijk verbouwd om het zaad. En daarover wil ik 't juist hebben.

Wie per omnibus van Castricum naar Egmond aan Zee hotst en door het horten en stooten van het voertuig niet allen lust verliest om het schoone landschap wat aandachtig te bekijken — van de snelheid kan het best — zal des zomers velden opmerken, die geheel met *Valerianella olitoria* bedekt zijn. Dat zijn geen akkers, die braak liggen en waar veldsla nu als onkruid welig tiert, neen, men heeft het

daar gezaaid en — nogmaals voor zoover ik weet — zijn Castricum met Bakkum, Rinnegom, de Egmonden en soms Limmen de eenige plaatsen, waar veldsla opzettelijk verbouwd wordt om het zaad. Men noemt de plant hier „vet” of „vetzaad” en spreekt van den „vetakker”, „vetters” en „vetten”.¹⁾

Van November tot begin Januari wordt het vetzaad ge-

¹⁾ Men krijgt zomers langs genoemden weg — een stuk van den ouden heirbaan van Kennemerland — ook velden te zien met O.-I. kers in allerlei kleurschakeeringen. Oog en neus genieten van dien rijken bloemenschat, tusschen frisch, groene bladen. Prachtig! Ook hierbij is het om de zaden te doen.

zaaid. Bij zacht winterweder ontkiemt het weldra en de vetakker krijgt een heerlijke lichtgroene tint. Al spoedig bereiken de malsche plantjes een grootte, dat men ze als snijsla zou kunnen gebruiken. Doch dat wordt niet gedaan. Liefhebbers echter, die er wat voor over hebben, kunnen wel wat krijgen, om vroeg in 't voorjaar van de smakelijke groente te genieten. Dat betreft natuurlijk kleine hoeveelheden. De vetakker wordt van onkruid gezuiverd. Men dunt wat uit, zoodat de plantjes zoo ongeveer een „span”¹⁾ breed van elkaar staan; ze kunnen dan flink stoelen. In April, Mei bloeit het vetzaad. De menigte blauwachtige bloempjes tusschen de lichtgroene bladen maken wel een aardig effect. De teler ziet met genoegen zijn vetakker aan. Veel bloemen kunnen veel zaad geven en mocht het dan een beetje prijzig wezen, dan houdt hij na aftrek van de flinke landhuur nog een loontje over voor den zwaren arbeid, die de oogst van hem vraagt.

„Van 't vetten worje anders ook niet vet meer” vertelde me een oude teler. „En de huur wordt maar steeds hooger door 't opbieden van jonge telers, die denken, dat je alles uit den grond kunt halen. Daar had je vroeger, toen kreeg je soms 60 gld. voor de honderd pond en nou ben je blij met 20, 18 gld; en voor 15 geef je 't ook. 't Vet is van den ketel, hoor.”

Zoo'n klein plantje doet zoo onwillekeurig de gedachte ontstaan, dat het oogsten der zaden meer langwijlig is dan juist vermoeiend. De graanoogst, of aardappels rooien is iets anders denkt ge. Waarde lezer, ga het vetten eens bekijken en ge zult er andere gedachten over krijgen. Het is een zwaar en ongezond werk.

De planten blijven te veld staan tot het zaad er afvalt. Is het zoo ver, dan wordt den akker geschoffeld en alle struiken verwijderd. Het vetzaad ligt dan op en in de zandige aarde. Op oningewijden maakt de akker nu den indruk, dat het werk is afgelopen. Alles is er immers af. Neen, alles zit er juist in en het werk, het zware werk, is het nu, alles er uit te halen. Gemakkelijk begrijpt ge thans, dat engelsche bezems, schoppen en een sterke zeef onmisbare werktuigen zijn voor het vetten.

Men maakt ook gebruik van een werktuig, hieronder afgebeeld. Het lijkt wel op een sneeuwschuiver en vervult ook denzelfden dienst als men voor de sneeuw de zandige aarde vol vetzaad in de plaats denkt. Hoe drooger het zand, hoe lichter (eigenlijk hoe minder zwaar) de arbeid. Zonnige dagen worden derhalve voor het vetten vereischt en die zonnige dagen komen voor de vensters in Juli en Augustus. 't Is in te zien, dat die arbeiders groote hitte moeten uitstaan. Ze gooien dan ook hun bovenkleeren uit en ontdoen zich van klompen en kousen. Blootsvoets marcheerden ze over den stoffigen vetakker. Met den houten schuiver brengen ze de mulle zandaarde tot een walletje midden in den akker. Met bezems veegt men het bewerkte deel over. Begrijpt ge, dat de vetters steeds in het opdwelende stof staan er er spoedig als negers uitzien? En inwendig zullen ze ook wel eenigszins bestoven raken. Arme longen!

Daar ligt dan het „vette der aarde” op een walletje. Met schoppen en bezems vormt men er één of meer hoopen van. Nu komt de zeef aan de beurt, maar vooral de man, die de zeef hanteeren mag. Men vult haar met de zandige aarde en al schuddende houdt men er het zaad in over. Stofwolken dwarrelen omhoog en aldoor brandt de zon op de slopende mannen. Dat is werken! Eindelijk zit het vetzaad in de meegebrachte zakken. Thuis moet de

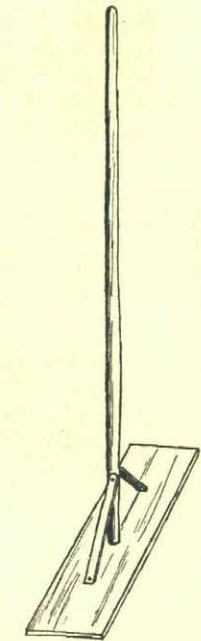
¹⁾ De grootst mogelijke afstand tusschen de toppen van duim en middelvinger.

wanmolen het nog wat zuiveren en dan is het klaar — voor de markt zou ik haast schrijven. Er is echter geen markt voor dit goedje. Nooit zal men in kranten lezen bij de marktprijzen: Vetzaad; handel levendig oi stug b. v. 15—20 gld. per 50 K.G.

Hoe raken de vetters dan den oogst kwijt?

Het gaat aldus. In Castricum en omstreken komen opkooers voor het zaad. Op een bepaalden dag moet het dan te Castricum worden geleverd. Dat geeft in dit dorp een eigenaardige drukte. In de stalling van „De Rustende Jager” wordt het vetzaad gewogen. Van de Egmond, Rinnegom, Bakkum en Limmen komen de wagens aangereden, beladen met zakken vetzaad. In de herberg ontvangt men de zuur verdiende penningen. Men drinkt een borrel, stopt een nieuwe pijp en onderneemt den tocht huiswaarts.

Wat wordt met het vetzaad zoo al uitgevoerd? Men vertelde me, dat het vroeger meer naar Rusland ging. Men zou het daar (en toch zeker wel elders ook) zeer dik in bakken zaaien, die men op donkere plaatsen liet staan, om de groente malsch te houden. Voortdurend snijdt men de bleke blaadjes af om ze als groente te gebruiken. Door de dikke laag zaad heeft men dan voortdurend

Sneeuwschuiver.

nieuwe groente. Ook zou een deel naar Amsterdam gaan, waar men er slaolie van maakt. 't Kan best zijn: de naam wijst op olieachtige bestanddeelen.

Daar de vetters het zaad aan opkooers leveren, weten ze er niet veel van te vertellen, wat er mee gedaan wordt.

M.i. zal een groot gedeelte wel gebruikt worden, om het gewoon te zaaien tot het verkrijgen van vroege groente.

Wie weet er meer van?

Amsterdam.

M. KRAMER.

VECHTEN.

Enige sneeuw en hagelbuitjes laten we buiten spel. De overheerlijke voorjaarslucht kort voor het Pinksterfeest drijft ons de kamer uit naar de Veluwsche heide. We staan af en toe eens stil, en vullen onze longen door eenige diepe ademhalingen en we ruiken en proeven letterlijk de geuren van 't jeugdige loof. Het is of er een lichtgroene voile over de lage berkenstruikjes is gespreid. Wat zijn de verjongde kinderen der natuur vroolijk, dier en plant ontwikkelt zich en er is eensgezindheid onder allen. Ook wij voelen ons verjongd al zijn we grijs van haren. We gaan rusten; want al maar dóór loopen, wandelen zoogenaamd, je ééne heen voor 't andere zetten en voort te schuiven verveelt en heeft weinig nut. Aan den rand van een dennenbosch gaan we op een heidepol zitten en leunen behaaglijk tegen een dikke spar. Dan eerst kom je in een stemming om over het doen en dulden der Natuur na te denken. — Wat verrukkelijk veel moois, maar ook hoe afgrijslijk veel leelijks heeft die moeder in haar Pandorados verborgen, en af en toe het deksel even opwippende, komen er bij beurten drie leelijke eigenschappen te voorschijn. Hebzucht, wangunst

en wreedheid. Zij verbreken alle harmonie, zijn oorzaak van oneenigheid, van vechten.

Alles wat leeft is van wapens voorzien, om zich te verdedigen, maar er is geen verdedigen denkbaar zonder aanvallen.

Die wapenen zijn zeer verschillend. Bij vleeschetende dieren: tanden en nagels, bij de planteneters hoorns en hoeven. De vogels gebruiken hunne snavels, vleugels en krallen. Insecten zijn met nagels en scherpe monddeelen toegerust, en visschen en amphibiën hebben stekels, vlijmscherpe tanden en gespierde staarten, waarmede de grootste individuen ongelooflijke kracht kunnen ontwikkelen.

Juist in 't mooiste jaargetij, „de lente”, is groot en klein het strijd lustigst. Bij de mannelijke dieren treedt hebzucht, dan met betrekking op de keuze eener aanvallige wederscheit, op den voorgrond en er hebben gevechten plaats die dikwijls den dood van één der partijen ten gevolge heeft. Jagers hebben den verwoeden strijd der herten meermalen waargenomen en zijn er zelfs oudere hertenbokken gevonden, die beiden het slachtoffer van hun hartstocht waren geworden, doordien zij zoodanig met hun gewei in elkaar waren vastgeraakt, dat ze den hongerdood stierven.

Op de heide, niet ver van de plaats waar ik zit, is een kudde schapen. De dieren bewegen zich met kleine stapjes, zoekend om 't jonge mos tusschen de heideplanten te plukken; ze zijn rustig. De herder niet minder, want hij ligt op eenigen afstand languit op zijn buik. Zijn ruigkoppige hond zit overleidend naast hem en lodderoogt even als zijn baas, beiden eenigszins onder den indruk van de ondergaande maar nog krachtig warmte uitstralende zon.

Onder de kudde komt wat meer beweging. Al grazende zijn twee jeugdige, doch bijna volwassen rammen wat te dicht bij elkaar gekomen. Ze plaatsen zich tegenover elkaar, doen een paar stappen achteruit, om beter den aanloop te kunnen nemen, en doen beiden op 't zelfde oogenblik den aanval. Ze stooten met hunne koppen zoo krachtig tegen elkaar, dat ik op wel honderd meter afstand den bons hoor. Ze schijnen er geen hoofdpijn van gekregen te hebben, want die manoeuvre herhalen ze nog eenige malen, tot dat de herder zijn hond met stem en gebaar op de vechtpartij opmerkzaam maakt. Deze rent naar de duellisten, die ijlings van elkaar stuiven.

Vechten is wreed, maar 't kan voor den waarnemer interessant zijn, dat valt niet te loochenen, en het geeft hem moed te aanschouwen, op zich zelf weer een deugd.

De kudde trekt weg, 't wordt avond, en in de plaats van de langstaartige schapen, komen een paar pluimstaartige hazen op 't tooneel. Daar ik onbeweeglijk tegen mijn dikke spar geleund zit, merken ze me niet op. Het hazenras, dat waarlijk niet de Willemsorde voor moed, beleid en trouw verdient, zal, vermoedt ge zeker, me een lieflijke idylle te zien geven, niet waar? integendeel, ze gaan verwoed aan 't vechten. Ik zie de twee helden elkaar meten, er volgt een aanval dan van de ééne, dan van de andere partij. Ze bijten, slaan met de voorpooten, en krabben elkaar, dat de haarvlokken in den wind stuiven.

In den jachtijd krijg ik menig geschoten haas in handen, die oude lidteekens van vechtwonden vertoont, verminkte ooren en soms met een uitgekrabt oog.

Het wordt tijd dat ik huiswaarts keer, sta op en in een oogwenk is alle moed in vrees veranderd, ze kiezen het hazenpad.

Mijn terugweg neem ik door een breede beukenlaan, oude dikke knappers, dicht van takken, maar nog niet van bladeren. Om dezen tijd van 't jaar komt er echter al een groen weerschijntje over hun kruin. 'k Hoor boven mijn hoofd gefladder en kijk natuurlijk, want 'k ben wat nieuws-